

หัวข้อภาคนิพนธ์	บทบาทของรัสเซียในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ช่วงหลังสงครามเย็น (ปี 1992-2008) Russia's role in Southeast Asia after the Cold War (1992-2008)
ชื่อผู้เขียน	น.ส.พีรพร แก้วรัตนากอร์ Peeraporn Kaewrattanakorn
แผนกวิชา/คณะ	สาขาการระหว่างประเทศและการทูต คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
อาจารย์ที่ปรึกษา	รศ.ดร.จรัญ มะลูลีม
ปีการศึกษา	2552

บทคัดย่อ

การศึกษาเรื่อง “บทบาทของรัสเซียในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ช่วงหลังสงครามเย็น (ปี 1992-2008)” นี้มีความมุ่งหมายที่จะศึกษาว่าบทบาทของรัสเซียในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้นับตั้งแต่การล่มสลายของสหภาพโซเวียตที่มีการเปลี่ยนแปลงไปอย่างไรบ้างและส่งผลต่อสภาพแวดล้อมในภูมิภาคอย่างไรตลอดจนศึกษาถึงปัจจัยที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงดังกล่าว

การศึกษานี้จะใช้วิธีวิจัยเชิงคุณภาพ โดยวิจัยเอกสาร และการวิเคราะห์เชิงบรรยาย โดยนำแนวคิดและทฤษฎีมาเป็นกรอบในการอธิบายสถานการณ์ต่างๆที่เกิดขึ้นเพื่อทำความเข้าใจถึงปัจจัยภายในและภายนอกที่ส่งผลต่อการแสดงบทบาทของรัสเซียในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้นับแต่ยุคหลังสงครามเย็นที่รัสเซียมีความตกต่ำทางเศรษฐกิจจนถึงสมัยของประธานาธิบดีปูติน ซึ่งเป็นช่วงที่รัสเซียเริ่มฟื้นสู่สถานะความเป็นมหาอำนาจและท้าทายขั้วอำนาจเดิมคือสหรัฐฯ มากขึ้น

ผลการวิจัยพบว่าบทบาทของรัสเซียในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้มีเพิ่มขึ้นเป็นลำดับนับแต่สมัยของประธานาธิบดีบอริส เยลต์ซิน (ปี 1992-1999) ซึ่งรัสเซียให้ความสำคัญกับบทบาทด้านการเมืองและการทหาร และใช้เครื่องมือคือการส่งออกอาวุธยุทโธปกรณ์และการใช้สถานะของการเป็นมหาอำนาจเข้าร่วมเวทีพหุภาคีในภูมิภาค ซึ่งนับว่าประสบความสำเร็จในการเปิดตลาดอาวุธยุทโธปกรณ์ให้ลูกค้าใหม่ที่เป็นตลาดของตะวันตกได้แก่มาเลเซีย ประเทศต่างๆ ในภูมิภาคเห็นความสำคัญของรัสเซียในสถานะของมหาอำนาจถ่วงดุลกับมหาอำนาจอื่น แต่การที่ประเทศเหล่านี้ไม่ได้พึ่งพารัสเซียทางการเมือง การทหาร และทางเศรษฐกิจ โดยเฉพาะบทบาททางด้านเศรษฐกิจของรัสเซียก็นับว่าน้อยมากโดยรัสเซียเป็นประเทศคู่เจรจาที่มีปริมาณการค้ากับอาเซียนต่ำที่สุด ทำให้รัสเซียอยู่ในสถานะของมหาอำนาจที่มีอำนาจรองน้อย

บทบาทของรัสเซียในสมัยของประธานาธิบดีเยลต์ซินเป็นผลมาจากปัจจัยภายใน 4 ปัจจัยได้แก่ 1) ปัจจัยด้านอุดมการณ์ : การล่มสลายของสงครามเย็น 2) ปัจจัยด้านผู้บริหารและกลุ่มผู้นำ : บทบาทของประธานาธิบดีบอริส เยลต์ซิน 3) ปัจจัยด้านกลุ่มผลประโยชน์ : แรงกดดันของกลุ่มผลประโยชน์ในประเทศ และ 4) ปัจจัยด้านบูรณภาพและการแบ่งแยก : ปัญหาความไร้เสถียรภาพในประเทศ รวมทั้งปัจจัยภายนอกอีก 2 ประการได้แก่ 1) สภาพแวดล้อมภูมิภาค : การขยายอิทธิพลของตะวันตกมายังเขตอิทธิพลของรัสเซีย และ 2) สภาพแวดล้อมหลังสงครามเย็น : ระบบโลกหลังสงครามเย็น

นอกจากนี้ยังเป็นผลของสภาพดุลแห่งอำนาจที่เปลี่ยนแปลงไปหลังการสิ้นสุดของสงครามเย็น ทำให้รัสเซียหันมาผลักดันการสร้างโลกหลายขั้วอำนาจเพื่อถ่วงดุลกับตะวันตกซึ่งเป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้รัสเซียเข้าร่วมเวทีพหุภาคีในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ขณะที่ประเทศในภูมิภาคก็ต้องการให้รัสเซียถ่วงดุลด้านความมั่นคงในภูมิภาค กับสหรัฐฯ และจีน แต่ความอ่อนแอทางการเมืองและเศรษฐกิจของรัสเซียทำให้บทบาทรัสเซียไม่แข็งแกร่งและมีอำนาจต่อรองมากนักในภูมิภาค

ส่วนบทบาทของรัสเซียมีมากขึ้นเป็นลำดับในสมัยของประธานาธิบดีปูติน (ปี 2000-2008) มีบทบาทของมหาอำนาจผู้ถ่วงดุลและมหาอำนาจพลังงาน โดยให้ความสำคัญทั้งบทบาททวิภาคีและพหุภาคี การทูตแบบความสัมพันธ์ส่วนตัวของผู้นำคือประธานาธิบดีปูติน และการทูตเชิงรุก โดยประธานาธิบดีปูตินเยือน เกือบทุกประเทศในอาเซียนมีการเยือนตอบแทน และพบปะในที่ประชุมพหุภาคีในภูมิภาคและระดับโลก โดยในระดับทวิภาคีรัสเซียสามารถฟื้นฟูความสัมพันธ์กับพันธมิตรช่วงสงครามเย็นอย่างเวียดนาม และการใช้การส่งออกอาวุธยุทโธปกรณ์เพื่อกระชับความสัมพันธ์ให้ใกล้ชิดยิ่งขึ้นกับมาเลเซีย อินโดนีเซียและพม่า ขณะที่บทบาทด้านพหุภาคีก็มีการพัฒนาด้วยการจัดประชุมสุดยอดกับอาเซียนเป็นครั้งแรกเมื่อปี 2005 โดยบทบาทของรัสเซียในช่วงนี้มีอำนาจต่อรองกับประเทศในภูมิภาคเพิ่มมากขึ้น ตลอดจนบทบาทของมหาอำนาจก็ได้รับการยอมรับจากประเทศในภูมิภาค

บทบาทของรัสเซียในสมัยของปูตินมาจากปัจจัยภายใน 2 ประการได้แก่ 1) ปัจจัยด้านบูรณภาพและการแบ่งแยก : ความเข้มแข็งทางการเมืองและการเติบโตทางเศรษฐกิจของรัสเซีย และ 2) ปัจจัยด้านผู้บริหารและกลุ่มผู้นำ : บทบาทของประธานาธิบดีปูติน รวมทั้งปัจจัยภายนอกได้แก่ 1) สภาพแวดล้อมทางทรัพยากร : การผันผวนของราคาน้ำมันโลก และ 2) สภาพแวดล้อมหลังสงครามเย็น : การขยายอิทธิพลของสหรัฐฯ

นอกจากนี้ยังสามารถอธิบายบทบาทที่เพิ่มขึ้นของรัสเซียว่าเป็นผลจากดุลอำนาจที่เพิ่มขึ้นของรัสเซียทำให้ถ่วงดุลกับสหรัฐฯ ในโลกหลังสงครามเย็นที่ใช้อำนาจมากจนเกิดภาวะไม่สมดุลได้ทัดเทียมขึ้น แต่ยังไม่เพียงพอจึงเข้ามากระชับสัมพันธ์กับประเทศอื่นๆ รวมทั้งเอเชียตะวันออกเฉียงใต้เพื่อถ่วงดุลและบ่อนทำลายอิทธิพลของสหรัฐฯ ในภูมิภาค ซึ่งก็ได้รับการตอบรับที่ดีจากประเทศในภูมิภาคที่เล็งเห็นถึงความไม่สมดุลทางอำนาจนั้นเช่นกัน ขณะที่หลังจากการบุกอิรัก ได้เกิดกระแสต่อต้านสหรัฐฯ เพิ่มขึ้น พร้อมๆ ไปด้วยวิกฤติทางการเงินที่สหรัฐฯ ต้องเผชิญ ทำให้อำนาจของสหรัฐฯ ลดลง เป็นช่องว่างให้รัสเซียเข้ามาขยายอิทธิพลในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้มากขึ้น

ทั้งนี้ผู้วิจัยมองว่า บทบาทรัสเซียในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้จะยิ่งทวีความสำคัญมากยิ่งขึ้น เนื่องจากสภาวะแวดล้อมของโลกเริ่มเปลี่ยนไปเป็นโลกที่มีหลายขั้วอำนาจ ซึ่งรัสเซียเป็นประเทศหนึ่งที่มีอำนาจมากขึ้นในเวทีโลก ขณะที่ในภูมิภาคเอง จีนยังเติบโตอย่างต่อเนื่อง ทำให้ประเทศในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ไม่สามารถกระชับสัมพันธ์แบบเลือกขั้วอำนาจเดียวได้แบบสมัยสงครามเย็น การจับเข่าเพื่อถ่วงดุลในเวทีโลกและภูมิภาคจะยิ่งมีความเข้มข้นขึ้นเป็นลำดับ แต่ในไทยยังมีงานศึกษาเกี่ยวกับรัสเซียไม่มากนักซึ่งในอนาคตควรที่จะมีงานศึกษาในด้านนี้เพิ่มขึ้น